

קלא ע"א-קלב ע"א. מכשירי מצווה דוחים שבת

רבי אליעזר במשנה מתיר לעשות כל מלאכה עבור "מכשיר מצווה" (אפילו כריתת עצים עבור הפחמים לעשות סכין מילה. והוא רק "מכשיר מצווה", שעל ידו ניתן לקיים את המצווה) עבור מצוות המילה. אמר רבי יוחנן: לא עבור כל מצווה מתיר רבי אליעזר לחלל את השבת במלאכה עבור "מכשיר מצווה" (והוכחה מכך שלמד ר"א מגז"ש את עשיית מכשירי מצווה בלחם הפנים כד' קצירה בשבת, ואם זה היה לדידו כלל - לא היה נצרך ללימוד). הגמרא מסיקה שבמצוות קשירת ציצית לטלית, או כתיבת מזוזה לבית - אף ר"א יודה שאסור לעשות כן בשבת, כי יכול להפקיר בשבת את טליתו או ביתו, ולא תהיה המצווה מוטלת עליו לחלל עליה את השבת.

הגמרא מביאה לשיטתו של ר"א מקור להתיר מלאכת מכשיר מצווה במספר מצוות ב: אפיית העומר ושתי הלחם, הכנת סכין לברית מילה, קציצת לולב ושופר, בניית סוכה ואפיית מצה (ארבעת האחרונות אפילו שאין חילול שבת במלאכה עצמה - מותר לחלל עבור מכשיריה).

הלימודים מתחלקים לשלושה סוגים: א. לימוד מהפסוק (עומר, לולב, שופר ומילה). והגמרא תביא (בלולב ושופר) את שיטת חכמים כיצד למדו את הפסוק לשיטתם שמכשירי מצווה אינם דוחים את השבת. ב. לימוד מגז"ש (שתי לחם מהעומר, סוכה מלולב). ג. לימוד בגז"ש מדבר שנלמד בגז"ש (מצה מסוכה, שנלמדה מלולב).

בנוסף, לפני או אחרי שהגמרא לומדת בכל מצווה על היתר "מכשירי מצווה" בשבת, היא שואלת מדוע א"א ללמוד ממצווה זו ב"בניין אב" מ/לשאר המצוות (ולכך בכל מצווה היא מציגה את החומרא שבאותה מצווה מול האחרות):

מצוות	היתר לחלל שבת למכשירי מצווה	החומרא	מלמדת	המקור לגז"ש	נלמד בגז"ש	החומרא
עומר (מנחת שיבולים ממחרת הפסח)	"וביום השביעי תשבֹת, בקריש ובקציר תשבֹת" (שמות לד,כא), ישנה כפילות ללמד דווקא חריש וקציר של רשות בשבת אסור, אך חריש וקציר של מצווה כמצוות העומר - מותר (מנחות עב ע"א).	אף אם מצא קצור - קוצר. צורך גבוה.	שתי לחם (מנחת חייטים בחג שבועות)	"והבאתם את עמר... מיום הביאכם את עמר" (ויקרא כג, טו), ה"הבאה" השנייה פנויה לגז"ש ללמד ¹	"ממושבתֵיכם תביאו לחם תנופה" (שם, טז) - מילת "תביאו" מיותרת ופנויה ללמוד ¹	צורך גובה (נעשה רק בבית המקדש)
נטילת לולב	"ולקחתם לכם ביום הראשון" (שם, מ) מותרים מכשירי מצוות לולב ביום הראשון, אפילו חל בשבת (ואין הפסוק בא להתיר טלטול הלולב בשבת, שהרי זו גזירת חכמים שלא הייתה כלל במדבר).	טעון ארבעת המינים	ישיבה בסוכה	"ולקחתם... ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים" (שם).	"בסכת תשבֹו שבעת ימים" (שם, מב) ²	נוהגת ביום ובלילה
ישיבה בסוכה	למדנו גז"ש מלולב.	נוהגת ביום ובלילה	אכילת מצה	"בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות" (שם, לד)	"ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות" (שם, ו)	נוהגת באנשים ונשים
תקיעת שופר	"ובחדש השביעי באחד לחדש... יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כט, א), מותרים מכשירי מצוות שופר באחד לחודש, אפילו חל בשבת (ואין הפסוק בא להתיר תקיעה בשופר בשבת, שמהתורה אף תקיעה רשות מותרת מפני שזו חכמה שאין בה טירחא, ולא מלאכה).				מעלה זכויות ישראל. ביובל מבשרת הדרור (שחרור עבדים וקרקעות).	
ברית מילה	"וילדה זכר וטמאה שבעת ימים... וביום השמיני ימול בשר ערלתו" (ויקרא יב, ג), הכפילות מלמדת שמל באותו היום השמיני, אפילו חל בשבת.				שנכרתו עליה 13 בריתות.	

1 - קיום גז"ש אינה מוכרחת אם ניתן לסתור ולומר ששני הצדדים אינם דומים ("למדים" את הגז"ש "ומשיבים" (מקשים) עליה. אך יש סוברים שלא לומדים אותה כלל), מאידך במידה וישנו יתור של המילה שממנה דורשים בפסוק בשני הצדדים ("מופנה פנוי) לשני הצדדים" - לכו"ע זו גז"ש שא"א לדחות אותה ("למדים ואין משיבים"). נחלקו התנאים מהו הדין אם ישנו רק במקום אחד ייתור של המילה שדורשים ("מופנה לצד אחד") - לשיטת רבי אליעזר "לומדים ומשיבים". לכן בסוגייתנו ניתן לפרוך את הקשר בין לחם הפנים לעומר: עומר עיקר המצווה בקצירה, ואפילו יש לו שעורים קצורות - קוצר למרות השבת. לעומת לחם הפנים שעניינו הבאת מנחה בחג השבועות, שאם יש בידו חייטים לא בהכרח שנתיר לו לחלל את השבת ולקצור חייטים אחרות. לכן מוכרחת הגמרא כדי להשאיר את הגז"ש על תילה - ללמד שהמילים "הבאה" מיותרים בפסוק בעומר ובלחם הפנים - וממילא זו גז"ש שא"א לדחות אותה.

2- רש"י ("ד"ה גמרא") מקשה כיצד העמדנו בשיטת ר"א שלמד גז"ש מלולב לסוכה, הרי זו גז"ש שמופנה רק מצד אחד (במח' מול חכמים על דרישת הפסוקים בלולב, למד ר"א מ"שבעת ימים" שמצוות לולב נוהגת ביום ולא בלילה) - ולשיטת ר"א גז"ש שכזו ניתן לסתור (ראה הערה 1), ויש לנו חומרא בלולב מסוכה לסתור - שצריך בו ארבעת המינים? לכך רש"י מתרץ בגמגום שיש גז"ש שמפיקים ממנה דין חדש - בכזו לשיטת ר"א צריך גז"ש מופנה משני הצדדים, אך במקום שזה רק "גילוי מילתא בעלמא", שמצינו מצוות רבות שמכשירי מצווה דוחים את השבת (עומר, שתי לחם ועוד כנ"ל) - אין פורכים גז"ש זו.